

הַלְבוֹת יְבוּם וְחִלְצָה

יֵשׁ בְּכָלֶלֶן שְׁלוֹשׁ מִצְוֹת שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֶרֶטֶן: (א) לִיבֹם; (ב) לְחִלָּץ; (ג) שְׁלֹא תִנָּשֵׂא יְבָמָה לְאִישׁ זֶר עַד שֶׁתִּסּוֹר רִשּׁוֹת הַיֵּבֶם מֵעָלֶיהָ. וְהָאִשָּׁה שֶׁהִיא רְאוּיָה לִיבּוּם, נִקְרָאת זְקוּקָה לִיבֹם; וּרְשׁוֹת הַיֵּבֶם, נִקְרָאת זִיקָה. וּבְאוֹר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרָקִים אֵלּוּ.

הַלְבוֹת יְבוּם וְחִלְצָה פֶרֶק א

א. מִצְוֹת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה, שְׁיִיבֶם אָדָם אִשְׁתּוֹ אַחִיו מֵאָבִיו, בֵּין מִן הַנְּשׂוּאִין בֵּין מִן הָאֲרוּסִין, אִם מֵת בְּלֹא זָרַע שֶׁנֶּאֱמָר "וּבֶן אֵין-לוֹ . . . יְבָמָה יָבֹא עָלֶיהָ" (דברים כה, ה). וּמִן הַתּוֹרָה, אֵינוֹ צָרִיךְ לְקַדֵּשׁ יְבָמָתוֹ, שֶׁזֶּה אֲשֶׁתּוֹ הִיא שֶׁהִקְנֹה לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם, אֲלֹא יָבוֹא עָלֶיהָ; וּכְתַבְתָּהּ, עַל נִכְסֵי בַעֲלָהּ שְׁמֵת.

ב. לֹא רָצָה לִיבֹם, אוֹ שְׁלֹא רָצָתָה הִיא הָרִי זֶה חוֹלֵץ לָהּ, וְאַחֵר כָּךְ תִּהְיֶה מְתֵרֶת לַהֲנָשֵׂא לְאַחֵר; וּמִצְוֹת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה, לְחִלָּץ אִם לֹא רָצָה לִיבֹם שֶׁנֶּאֱמָר "וְחִלְצָה נַעֲלוֹ . . ." (דברים כה, ט). וּמִצְוֹת יְבוּם, קוֹדֶמֶת לְמִצְוֹת חִלְצָה.

ג. זֶה שֶׁנֶּאֱמָר בַּתּוֹרָה "וּבֶן אֵין-לוֹ" (דברים כה, ה) אֶחָד הֵבֵן וְאֶחָד הֵבֵת, אוֹ זָרַע הֵבֵן אוֹ זָרַע הֵבֵת: הוּאִיל וַיֵּשׁ לוֹ זָרַע מִכָּל מְקוֹם, בֵּין מֵאִשָּׁה זֹה בֵּין מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת הָרִי זֶה פּוֹטֵר אֶת אֲשֶׁתּוֹ מִן הַחִלְצָה, וּמִן הַיְבוּם.

ד. אִפְלוּ הָיָה לוֹ זָרַע מִמֶּזֶר, אוֹ עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה הָרִי זֶה פּוֹטֵר אֶת אֲשֶׁתּוֹ. אֲבָל בְּנוֹ מִן הַשִּׁפְחָה, וּמִן הַנִּזְכָּרִית אֵינוֹ פּוֹטֵר: שֶׁזָּרַע הִבָּא מִן הַשִּׁפְחָה, עֲבָדִים, וְהִבָּא מִן הַגּוֹיָה, גּוֹיִים; וְכֹאֲלוּ אֵינָם. הָרִי הוּא אוֹמֵר בַּשִּׁפְחָה "הָאִשָּׁה וַיִּלְדֶּיהָ, תִּהְיֶה לְאִדְנֶיהָ" (שמות כא, ד), מְלִמֵּד שְׁוִלְדָה כְּמוֹתָהּ; וּבִגּוֹיָה הוּא אוֹמֵר "כִּי-יָסִיר אֶת-בְּנֶהּ מֵאֲחֶרֶי" (דברים ז, ד), מְסִיר אוֹתוֹ מִלְחָשֶׁב בְּקָהֶל. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּחֲרַר בְּנוֹ מִן הַשִּׁפְחָה, אוֹ נִתְּגַר בְּנוֹ מִן הַגּוֹיָה הָרִי הֵן כְּשֶׁאֵר הַגֵּרִים וְהַמְשַׁחֲרָרִין, וְאֵינָן פּוֹטְרִין אֶת אֲשֶׁתּוֹ.

ה. הָרִי שֶׁהָיָה לוֹ בֶּן מִן הַשִּׁפְחָה שְׁלוֹ, וְשַׁחֲרָרוֹ, וְשַׁחֲרָרָהּ, וְנִשְׁאַהּ, וּמֵת בְּלֹא זָרַע הָרִי זֶה תִּתִּיבֶם לְאַחִיו, וְאַף עַל פִּי שֶׁבָּנָה מִמֶּנּוּ קִיָּם שְׁכָכָה שַׁחֲרָרוֹ.

ו. מִי שְׁמֵת וְהִנִּיחַ אֲשֶׁתּוֹ מְעַבְרֶת אִם הִפִּילָה אַחֵר מוֹתוֹ, הָרִי זֶה תִּתִּיבֶם; וְאִם יִלְדָה וַיֵּצֵא הַיֶּלֶד חַי לְאוֹר הָעוֹלָם אִפְלוּ מֵת בַּשָּׂעָה שֶׁנִּלְדָה הָרִי אָמוּ פְטוּרָה מִן הַחִלְצָה, וּמִן הַיְבוּם. אֲבָל מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, עַד שֶׁיּוֹדַע בּוֹדָאִי שֶׁכָּלוּ לוֹ חֲדָשִׁיו, וְנִלְדָה לְתַשְׁעָה חֲדָשִׁים גְּמוּרִים. אֲבָל אִם לֹא נֹדַע לְכַמָּה גִּלְדָה אִם שָׁהָה שְׁלוֹשִׁים יוֹם הָרִי זֶה וְלֹד קִיָּמָה, וּפּוֹטֵר אֶת נִשִּׁי אָבִיו מִן הַחִלְצָה וּמִן הַיְבוּם; וְאִם מֵת בְּתוֹךְ הַשְּׁלוֹשִׁים, אִפְלוּ בְּיוֹם הַשְּׁלוֹשִׁים בֵּין שְׁמֵת מַחֲלִי, בֵּין שֶׁנִּפְלָה מִן הַגָּג אוֹ אֲכָלוּ אָרִי הָרִי זֶה סֶפֶק נֶפֶל, סֶפֶק בֶּן קִיָּמָה; וְלִפְיָכֶן אָמוּ חוֹלְצֶת מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, וְלֹא מִתִּיבָמֶת.

ז. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶחָד מִכָּל מְקוֹם אִפְלוּ מִמֶּזֶר אוֹ עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה, בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל מְשִׁיבָא רָאשׁוֹ וְרַבּוֹ לְאוֹר הָעוֹלָם קִדֵּם שְׁמִימוֹת אַחִיו, הָרִי זֶה זוֹקֵק אֶת אֲשֶׁתּוֹ לִיבּוּם. וְאִם הָיָה לוֹ אֶחָד

מִן הַשְּׁפָחָה, אוֹ מִן הַנְּכָרִית אִינוֹ אָחִיו לְדָבָר מִן הַדְּבָרִים, וְאִינוֹ זֹקֵק אֶת אִשְׁתּוֹ; וְאֵף עַל פִּי שְׁהִיְתָה לִידָתוֹ בְּקִדְשָׁהּ, הוּאִיל וְהִיְתָה הוֹרְתוֹ שְׁלֹא בְּקִדְשָׁהּ, אִינוֹ אָחִיו.

ח. אַחִים מִן הָאֵם אֵינָן חֲשׁוּבִין אַחִים אֲלָא לְאַבְלוֹת, וּלְעֵדוֹת; אֲבָל לְעִנְיַן יִרְשָׁהּ, אוֹ לִיְבוֹם וְחִלְצָה הָרִי הֵן כְּמִי שְׁאִינָן, שְׁאִין אַחֻהָ אֲלָא מֵאֵב. גָּרִים שְׁנַתְּגִירוּ, וְעֵבֶדִים שְׁנִשְׁתַּחֲרָרוּ אֵין לָהֶן אַחֻהָ כָּלָל, וְהָרִי הֵן כְּזָרִים זֶה לָזֶה. וְאֶפְלוּ אֶחָד מֵהֶן הוֹרְתוֹ שְׁלֹא בְּקִדְשָׁהּ וְלִידָתוֹ בְּקִדְשָׁהּ, וְהַשְּׁנִי הוֹרְתוֹ וְלִידָתוֹ בְּקִדְשָׁהּ הָרִי הֵן כְּזָרִים; וְאֶפְלוּ תַאֲוָמִים וְנִלְדוּ בְּקִדְשָׁהּ, אֵין בִּינֵיהֶן אַחֻהָ עַד שְׁתַּהֲיָה הוֹרְתָן וְלִידָתָן בְּקִדְשָׁהּ.

ט. מִי שְׁהָיוּ לוֹ נָשִׁים רַבּוֹת, וּמֵת בִּיאָתָהּ אוֹ חִלְצָתָהּ שְׁלֹא־חַת מֵהֶן, פּוֹטֵרֶת אֶת הַשָּׂאֵר; וְאִינוֹ מֵיבֵם לַשְּׁתִּים, שְׁנֵאֲמַר "אֲשֶׁר לֹא-יִבְנֶה אֶת-בֵּית אָחִיו" (דְּבָרִים כה, ט) בֵּית אֶחָד הוּא בּוֹנֶה, וְאִינוֹ בּוֹנֶה שְׁנֵי בָתִּים. וְכֵן אִם הָיוּ לוֹ אַחִים רַבִּים אֶחָד מֵהֶן חוֹלֵץ אוֹ מֵיבֵם לְאַחַת מִן הַיְבָמוֹת, וַיִּתְּרוּ שָׂאֵר הַצָּרוֹת.

י. הָיוּ בִיבָמוֹת אֵלוּ כְּשֵׁרוֹת לַכֹּהֲנָה, וּפְסוּלוֹת אִם הָיָה מֵיבֵם מֵיבֵם לְאִיזוֹ שִׁירְצָה; וְאִם הָיָה חוֹלֵץ יַחֲלֹץ לַפְּסוּלָהּ, כְּדִי שְׁלֹא יִפְסֹל אֶת הַכְּשָׁרָה לַכֹּהֲנָה בְּחִלְצָהּ. מֵתוֹ לוֹ אַחִין רַבִּים, וְנִפְלוּ נִשְׁוֹתֵיהֶן לַפָּנִי אִם אֶפְשָׁר לוֹ לִיבֵם אֶת כָּלָן, מֵיבֵם; וְאִם לֹא, חוֹלֵץ לְכָלָן, אוֹ חוֹלֵץ לְמִי שִׁירְצָה מֵהֶן וּמֵיבֵם לְמִי שִׁירְצָה, אַחַת מִכָּל בֵּית וּבֵית.

יא. הַכּוֹנֵס אֶת יְבָמָתוֹ נֹאסְרוֹ צְרוּתֶיהָ עָלָיו, וְעַל שָׂאֵר הָאֲחִין. וְאִם בָּא הוּא אוֹ אֶחָד מֵאָחִיו עַל צָרָתָהּ, הָרִי זֶה עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה שְׁנֵאֲמַר "יְבָמָה יִבֵּא עָלֶיהָ" (דְּבָרִים כה, ה), לֹא עָלֶיהָ וְעַל צָרָתָהּ; וְלֹא הֵבֵא מִכָּלָל עֲשֵׂה, עֲשֵׂה.

יב. וְכֵן הַחוֹלֵץ לִיבָמָתוֹ נֹאסְרָה הַחֲלוּצָה הִיא וְכָל צְרוּתֶיהָ, עַל הַחוֹלֵץ וְעַל שָׂאֵר הָאֲחִין. וְכָלָן אֲסוּרוֹת עָלֶיהָ מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, כְּשִׁנְיֹת, שְׁמֵאֲחֵר שְׁמַת אָחִיו בְּלֹא וָלֵד, נִסְתַּלַּק אֲסוּר עָרוּהָ מֵעַל כָּל נָשָׁיו; לְפִיכָף תּוֹפְסִין בָּהֶן הַקְדוּשִׁין, כְּשִׁנְיֹת.

יג. הַחוֹלֵץ לִיבָמָתוֹ כָּשֵׁם שֶׁהִיא אֲסוּרָה עָלָיו, כֹּךְ קְרוּבוּתֶיהָ, כְּגוֹן אִמָּה וּבִתָּה; וְכֵן הִיא אֲסוּרָה לְבָנוֹ, וְלֹאֲחִיו. וְאֶפְלוּ שְׁנִיּוֹת שְׁלֹה אֲסוּרוֹת, כְּגוֹן בַּת בִּת בָּתָה; וְכֵן הִיא אֲסוּרָה לְבֶן בֶּן בָּנוֹ. כָּלָלוּ שְׁלֵדָבָר, הָרִי הִיא כְּאִשְׁתּוֹ שִׁגְרָשָׁה. וְכֵן אִם מֵתָה יְבָמָתוֹ וְעַדִּין הִיא זְקוּקָה לוֹ אֲסוּר בְּקְרוּבוּתֶיהָ, כְּאֵלוּ הִיְתָה אִשְׁתּוֹ וּמֵתָה תַחְתָּיו. וְכָל הָאֲסוּרִין הָאֵלוּ, מִדְּבָרֵיהֶן. וּמִתָּר אָדָם לִשְׂא אַחוֹת צָרַת חֲלוּצָתוֹ, וְשָׂאֵר קְרוּבוּתֶיהָ.

יד. אֲסוּר לִיבֵם לִשְׂא קְרוּבַת זְקוּקָתוֹ, כְּגוֹן אִמָּה אוֹ בָּתָה, עַד שְׁיֵיבֵם אֶחָד מֵאָחִיו לָהּ, אוֹ יַחֲלֹץ וְתִסּוּר זִיקָתוֹ מֵעָלֶיהָ; וַיִּשְׂא אִמָּה אוֹ בָּתָה אוֹ שָׂאֵר קְרוּבוּתֶיהָ, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן כָּלָן אֲסוּרוֹת עַל אָחִיו שֶׁחֲלָץ אוֹ יֵבֵם, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

טו. הַכּוֹנֵס יְבָמָתוֹ, וְגִרָשָׁה אִם רָצָה לְהַחְזִיר, יַחְזִיר: מִפְּנֵי שֶׁהִיא אִשְׁתּוֹ לְכָל דָּבָר, וְלֹא נִשְׂאֵר עָלֶיהָ שֵׁם אֲסוּר מִפְּנֵי אָחִיו כָּלָל לֹא מִדְּבָרֵי תוֹרָה, וְלֹא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים.

טז. כָּכָר בִּאֲרָנוּ בְּהִלְכּוֹת אִישׁוֹת שֶׁבֶן תִּשְׁעַ שָׁנִים וַיּוֹם אֶחָד, בִּיאָתוֹ בִּיאָה; וְדָבָר זֶה, הִלָּכָה מִפִּי הַקְּבָלָה. לְפִיכָף יָבֵם קָטָן שִׁירְצָה לִיבֵם אִשְׁתּוֹ אָחִיו אִם הָיָה בֶן תִּשְׁעַ שָׁנִים וַיּוֹם אֶחָד,

מִיָּבֶם, אֲבָל אֵינוּ חוֹלֵץ עַד שִׁיגְדִיל וַיִּבְדֹּק, שְׁהָרִי "אִישׁ" (דברים כה, ז; דברים כה, ט) כְּתוּב בַּפֶּרֶשָׁה לְעֵנִין חֲלִיצָה; וְאִם הָיָה פְּחוּת מִזֶּה, אֵין בִּיאָתוֹ בִּיאָה. וּבִיאַת בֶּן תִּשְׁעָה, אֵינָה קוֹנָה קִנְיָן גָּמוּר; לְפִיכָךְ אֵין יִבְמָתוֹ נִתְּרַת לָזֶר, עַד שִׁיבּוֹא עָלֶיהָ אַחֵר שִׁיגְדִיל, אוֹ עַד שֶׁתַּחֲלֹץ, כִּמוֹ שִׁיתְבָּאָר.

יז. וְכֵן הֵיבָמָה הִקְטִנָּה אִם רָצָה הַיָּבָם לִיָּבֶם אוֹתָהּ, מִיָּבֶם; אֲבָל אֵינָה חוֹלֶצֶת, עַד שֶׁתַּגְדִּיל וְתִבְדֹּק; וְאִפְלוּ נִבְעָלָה אַחֵר שְׁתִּים עָשָׂרָה שָׁנָה, אֵינָה חוֹלֶצֶת, עַד שֶׁתִּבְדֹּק, וַיִּמָּצְאוּ בָּהּ הַסִּמָּנִין. כָּשֶׁם שֶׁאֵין הַיָּבָם חוֹלֵץ, עַד שִׁיעֲשֶׂה אִישׁ כָּךְ הֵיבָמָה, לֹא תַחֲלֹץ עַד שֶׁתַּעֲשֶׂה אִשָּׁה גְדוּלָּה; וַיָּבֶם קָטָן שָׂבֵא עַל יָבָמָה קִטְנָה, יִגְדְּלוּ זֶה עִם זֶה.

יח. הֵיבָמָה לֹא תִתִּיבֶם וְלֹא תַחֲלֹץ, עַד שֶׁתִּמָּתִין תִּשְׁעִים יוֹם, חוּץ מִיוֹם הַמִּיתָה, וּמִיוֹם הַיָּבוּם אוֹ יוֹם הַחֲלִיצָה כִּשְׁאָר כָּל הַנָּשִׁים. וּמִפְּנֵי מֵה לֹא תַחֲלֹץ בְּתוֹךְ תִּשְׁעִים יוֹם מִפְּנֵי שֶׁאֵינָה רְאוּיָה לִיָּבוּם, וְנֶאֱמַר "וְאִם-לֹא יַחֲפֹץ הָאִישׁ . . ." (דברים כה, ז) "וְחֲלִיצָה נַעֲלֹו . . ." (דברים כה, ט): בָּעֵת שֶׁהִיא עוֹלָה לִיָּבוּם, עוֹלָה לַחֲלִיצָה; וְכָל זֶמֶן שֶׁאֵינָה עוֹלָה לִיָּבוּם, אֵינָה עוֹלָה לַחֲלִיצָה. וְאִם יָבֶם אוֹתָהּ אוֹ חָלֹץ בְּתוֹךְ הַשְּׁלוֹשָׁה חֳדָשִׁים הוֹאִיל וְאֵינָה מַעֲבֶרֶת הָרִי זֶה נִפְטָרָה, וְאֵינָה צְרִיכָה כְּלוּם.

יט. הַחוֹלֵץ לִיָּבָמָתוֹ, וְנִמְצְאָת מַעֲבֶרֶת וַיִּלְדָּה אִם הָיָה וְלֹד שְׁלִקְיָמָה, הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁלֹּא נִחְלָצָה לוֹ מֵעוֹלָם; וּמִתְּרַת לַכֹּהֵנָה, וּמִתָּר בִּקְרוּבוֹתֶיהָ. וְאִם הִפִּילָהּ, אוֹ שֶׁלֹּא שָׁהָ שְׁלוֹשִׁים יוֹם אַחֵר שֶׁנִּלְד חוּזֵר וְחוֹלֵץ לָהּ, הוּא אוֹ אֶחָד מֵאַחֵיו: שֶׁחֲלִיצַת הַמַּעֲבֶרֶת, אֵינָה חֲלִיצָה; וּבִיאַת הַמַּעֲבֶרֶת, אֵינָה יָבוּם. לְפִיכָךְ הַכּוֹנֵס אוֹ הַחוֹלֵץ לִיָּבָמָתוֹ הַמַּעֲבֶרֶת לֹא תִנָּשֵׂא צָרָתָהּ, עַד שֶׁתִּלְד זֶה, שֶׁאֵין הוֹלֵד מִתִּיר, עַד שִׁיֵּצֵא לְאוּרֵי הָעוֹלָם.

כ. הַכּוֹנֵס אֶת יָבָמָתוֹ, וְנִמְצְאָת מַעֲבֶרֶת מִפְּרִישִׁין אוֹתָן, וּמִמִּתִּינֵין לָהּ: אִם הִפִּילָהּ, יַחֲזֹר וַיִּקְיָם; וְאִם יִלְדָּה, אִפְלוּ מֵת בְּיוֹם שֶׁנִּלְד הָרִי זֶה מוֹצִיאָהּ בָּגֵט וְחוֹלֵץ לָהּ, וְאַחֵר כָּךְ תִּהְיֶה מִתְּרַת לְאַחֵרִים. וְאִם נִתְּקִים הוֹלֵד שְׁלוֹשִׁים יוֹם אַחֵר שֶׁנִּלְד, הָרִי זֶה וְלֹד שְׁלִקְיָמָה; וְאֵינָה צְרִיכָה מִמֶּנּוּ גֵט, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עָרוּהָ עָלָיו.

כא. יִלְדָּה לְאַחֵר שֶׁשָּׂה חֳדָשִׁים מִשְׁנַתִּיבָמָה, וְלֹד שְׁלִקְיָמָה הָרִי הוֹלֵד סֶפֶק אִם בֶּן תִּשְׁעָה לְרֵאשׁוֹן, אִם בֶּן שִׁבְעָה לְאַחֲרוֹן; לְפִיכָךְ יוֹצֵא בָּגֵט, וְהוֹלֵד כָּשֶׁר. וְאִם בָּא עָלֶיהָ אַחֵר שִׁילְדָהּ, הַבָּנִים שִׁיבּוֹאוּ אַחֲרָיו סֶפֶק מִמְּזָרִים.